

ETT HÅLLBART FINANSIELLT SYSTEM

– OM STATENS RESPEKTIVE BANKSEKTORNS ROLL
FÖR PENGAR OCH SKULDSÄTTNING

De Gröna | Europeiska fria alliansen
i Europaparlamentet

miljöpartiet de gröna

FÖRORD

När jag var liten läste jag i en myntbok att inte särskilt gamla mynt hade silver i sig. När jag såg att silverpriset för en enkrona var drygt två kronor började jag växla in mina sparpengar till gamla mynt, och när jag flera år senare bytt hela sparkontot till gamla mynt och det blev lagligt att smälta ned dem sålde jag dem med 600 procents vinst. Detta var rester av guldmyntfotens tid, när metallpengar var värda sitt värde i metall, men med ökad inflation blev pengarna värda mindre än deras metallvärde.

Vad är pengar idag? Det är metallbitar (mynt), bomullsbitar (sedlar) samt ettor och nollor i en dator vi kommit överens om att lita på har ett värde. Därför kan jag köpa en hel kasse mat genom att räkna fram en bomullsbit till dig och du jobbar mot löfte att få lite högre siffror på ett elektroniskt konto på banken. Vanligtvis är det en stat (eller grupp av stater) som lägger sin tyngd bakom garantin att pengar är något värt.

Ibland undermineras förtroendet för pengar med hyperinflation eller bankkrascher som följd. Historiskt har krig och kriser orsakat dessa problem, men med dagens system är det banker med rätt till nästan obegränsad kreditgivning som i kombination med extrema risker i jakt på bonusar och vinster som orsakar många problem.

Jag har publicerat en lång rad skrifter om grön ekonomi, arbetstid och klimat, lokal ekonomi, alternativa välfärdsmått med mera. Vad kan då passa bättre än att också ta upp hur själva pengarna kan göras mer hållbara?

Finanssektorn är oerhört komplex, jag har hittills aldrig träffat någon som säger sig ha fullständig koll på den. Denna folder är dock skriven för dig med minimala bakgrundskunskaper, den syftar till att ge oss en liten grund för att kunna diskutera att göra om banksystemet till ett mer hållbart system. Det finns mängder av idéer som kan bidra till ökad stabilitet på penningmarknaden: finansiella transaktionsskatter, förbud mot spekulering på mat och råvaror, hin-

dra alltför riskfyllda spekulationer som till exempel att man lovar sälja saker för ett visst pris i framtiden som man inte ens äger idag. Vi kan ha skattesystem som undviker att banker kan skada hela länder om de går omkull, vi kan kräva att risker bakas in i priset på olika sätt, men allt detta kommer jag skriva om i nästa broschyr.

Denna gång ska vi studera hur pengar skapas och vilka fördelar det kan finnas med att ha ett system där vi förstatligar rätten att skapa pengar, men inte förstatligar bankerna själva. Just nu är 96-97 procent av alla pengar inte riksbankens kronor utan storbankernas egna pengar som de har skapat och tjänar mer pengar på, men som vi alla garanterar med skattepengar och statliga garantier. Denna, den största "piratkopieringen" i historien, talar vi sällan om. Det ska vi däremot göra nu, trevlig läsning.

Carl Schlyter,
EU-parlamentariker

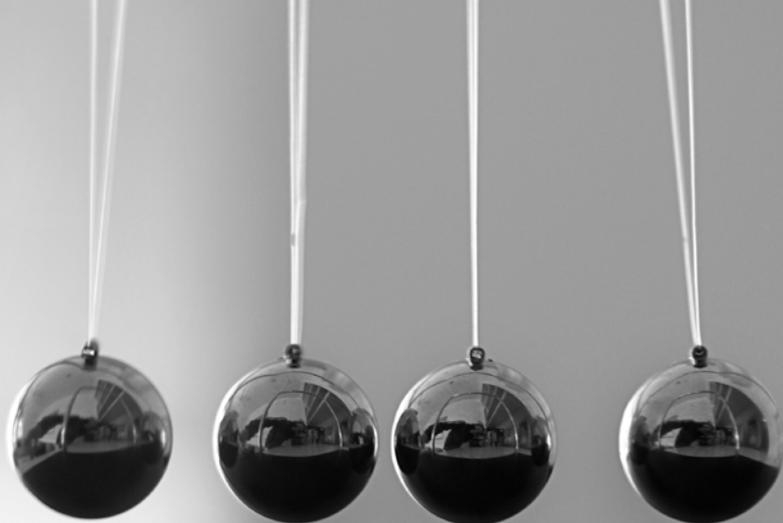

SKULDSÄTTNINGENS OLIKA SIDOR

Svenska staten har en balanserad budget och får enligt budgetlagen inte gå med underskott mer än under kortare perioder. Jämfört med de krisande så kallade PIIGS-länderna är den svenska statens skuldsättning låg.

Svenska hushåll är, å andra sidan, bland de högst belånade i världen. Framför allt är det ökade bostadslån som bidrar till den höga skuldsättningen. Svenskarna äger i allt större utsträckning sina bostäder. Dessa har blivit dyrare över tid, vilket driver upp bostadslånen. Hushållens skuldsättning i förhållande till de disponibla inkomsterna har ökat mycket kraftigt de senaste 15 åren. I dag uppgår den till hela 175 procent. Samtidigt med detta har hushållens nettoförmögenheter ökat kraftigt. En stor del av denna förmögenhetstillväxt är kopplad till stigande bostadspriser. Hushållens skuldsättning utgör en risk, hur stor den är beror till stor del på om det finns en bostadsbubbla på den svenska fastighetsmarknaden eller inte. Cypern, Irland, Grekland och Island, alla har de stått på ruinens brant. Flera böcker om skuld har letat sig till boklådorna. Från bästsäljare som David Graebers "Skuld – de första 5000 åren" till essäsamlingen "The Bonds of Debt: Borrowing against the common good" av Richard Dienst.

Hur kommer det sig att vi är så skuldsatta? Inte bara vi svenskar. Inte bara sydeuropeerna. Inte bara USA som land och amerikanerna som konsumenter och bolånekunder. Dienst skriver: "För rikare hushåll förknippas mer skuld med större möjligheter att låna till bostäder, kapitalvaror (exempelvis vitvaror, bil, dator och TV), utbildning och så vidare. För alla andra borde ökad skuldsättning ses i ljuset

av en långvarig utebliven löneökning, där belåning av en fastighet blir den enklaste och kanske den enda möjligheten till ökad konsumtion." I en artikel i Financial Times ställer Ben Funnell, brittisk förvaltare och chefsstrateg, frågan "Varför är det så mycket skuld i den anglosaxiska världen? (...) Svaret är kapitalismens smutsiga lilla hemlighet (dirty little secret): Överdriven utlåning har varit det enda sättet att upprätthålla levnadsstandarden för den absoluta majoriteten av befolkningen, samtidigt som förmögenheten har koncentrerats till en elit".

I Sverige varnar nu såväl statliga Bostadskreditinstitutet som Internationella valutafonden, IMF, för en bolånebubbla – man ser framför sig prisnedgångar på 30 respektive 15 procent. I Spanien är ungdomsarbetslösheten 50 procent, vilket inte är särskilt upplyftande för den med digra studieskulder. Skuld är en naturlig ingrediens i ett samhälle där människor är beroende av varandra, i positiv såväl som negativ mening. Dienst menar att skuldsättning har blivit det enda sättet att betala för kostnaderna för "kollektiv irrationalitet" (till

exempel miljöförstöring och finanskriser), för att upprätthålla spekulationsbubblor, för att kompensera för privatiseringen av sociala skydds-nät, med mera. Dienst, och fler med honom, menar att vi någon gång under 1970-talet gick in i en fas i historien då skuld började dominera mellanmännsliga affärer på ett nytt sätt. De politiska konsekvenserna av de finansiella kriserna är ovissa men vi kan räkna med en motreaktion mot nyliberalism och kapitalism.

"Hur kan" frågar sig Dienst "skuldsättningens konstruktiva och grundläggande krafter bejakas" samtidigt som de negativa sidorna undviks. Dienst ser visst hopp i skuldsättning genom mikrokrediter men även i skuldavskrivningar. Mikrokrediter kan vi finna exempel på i Grameen Bank och även genom nya former av gräsrotskrediter. Skuldavskrivningar hittar vi exempel på redan i Bibeln men i modern tappning finns den så kallade Jubelrörelsen, eller Jubel 2000¹.

Ett sätt att undvika skuldsättningens negativa sidor som fått viss spridning inte minst vid finansiering av kulturprojekt är så kallad gräsrotsfinansiering, eller folkfinansiering². I stället för att låna pengar på bank eller att utfärda aktier finansieras en produktion av till exempel en skiva, en teateruppsättning eller utgivningen av en bok av att medlemmar i en förening eller en artists fans i förväg hjälper till att täcka produktionskostnaderna. Det kan röra sig om att man köper en produkt i förväg. Gräsrotsfinansiering men även långivning i grupper som präglas av ömsesidigt förtroende och gemensamma värderingar kan fungera som ett sammanhållande kitt i gruppen. Arrangören av en musikfestival som finansieras av en bred bekantskapskrets och supportrar känner förmodligen en större press att leverera någonting bra till finansörerna än om pengarna kommit från en anonym källa. Den här sortens finansiering behöver inte vara småskalig. Det finns exempel på idéburna banker, som Ekobanken, som bara finansierar projekt som stämmer överens med bankens egen ideologi och där man som sparare kan se vad insatta pengar lånas ut till.

1 https://sv.wikipedia.org/wiki/Jubel_2000

2 Inte sällan används engelskan crowdfunding eller crowd sourced fund raising.

ETT HISTORISKT PERSPEKTIV

- OM KREDITGIVNING OCH DESS KONSEKVENSER

I november 1656 sås fröet till det som kom att bli svenskt bankväsende av idag. Kung Karl X Gustav ger då Johan Palmstruch Sveriges första bankoktroj. Affärsidén var lysande. Palmstruchs bank, Stockholm Banco, lånade in pengar utan ränta - i själva verket tog banken ut en avgift av de som deponerade pengar på banken - och lånade i sin tur ut samma pengar mot ränta

De som deponerade pengar på banken kunde med kort frist ta ut pengarna igen, samtidigt som bankens utlåning var långsiktig. 1660 uppstod en akut likviditetskris när bankens kunder på kort tid ville ta ut sina insatta pengar. På den här tiden användes silver- eller kopparmynt. Högre valörer utgjordes av kopparplåtar där de tyngsta vägde drygt 19 kilo. När metallvärdet i mynten översteg det nominella värdet orsakade det en rusning till banken. Det uppstod problem när för många samtidigt ville ta ut sina mynt. Palmstruch kom då på idén att utfärda kvitton som garanterade innehavaren ett visst värde. Inspirerade av Falu kopparsedlar, ett liknande system som använts i Bergslagen, utfärdade Stockholm Banco som första bank i Europa banksedlar, tryckta kvitton eller kreditivsedlar, som hade samma värde som mynt av metall. Innehavaren av dessa banksedlar hade rätt att lösa in sedlarna mot kopparmynt. Sedlarna kunde överlätas till vem som helst och cirkulerade precis som pengar av idag.

I början gick allt bra, köpmännen slapp hantera de stora och tunga kopparmynten. Det fanns inte någon vidare reglering och banken kunde i praktiken ge ut obegränsat med sedlar. Det trycktes många fler sedlar än vad banken någonsin kunde lösa in. Värdet på sedlarna sjönk dramatiskt och problemen ledde 1663 till bankens kollaps. Palmstruch hade då, trots stödåtgärder från regeringen, inte kunnat lösa in sedlarna mot mynt.

En statlig undersökningskommission konstaterade att bankens bokföring skötts lättsinnigt och en betydande kassabrist konstaterades. Palmstruch, Sveriges första moderna bankdirektör, dömdes

till döden, såvida han inte betalade vad han var skyldig. Då skulle straffet omvandlas till landsflykt och skadestånd. Palmstruch benådas men hålls i fängsligt förvar till 1670 och dör ett år därefter. Staten övertar Palmstruchs bank och ger 1668 tillstånd till en ny bank ställd under riksdagens förvaltning. Världens första ännu existerande bank – Riksens ständers bank eller det som idag är Sveriges riksbank – är född.

Historien med papperspengar utan täckning är inte slut med detta. Under decennierna som följer är det staten som slarvar med kreditgivningen. 1776 bestämde Gustav III att bankens sedlar skulle lösas in till 50 procents underkurs. År 1803 var det Riksgäldskontorets tur att lösa in sina sedlar till halva nominella värdet.

Under 1800-talet fick många banker tillstånd att ge ut så kallade privatbanksedlar. Utgivningen av privata banksedlar upphör 1903. Bankernas utlåning av pengar lär inte, och bör inte heller, upphöra i första taget. Vi bör dock lära av historien och reglera utlåningen hårdare, exempelvis med påföljder som känns även för bankdirektörerna och inte bara för skattebetalarna. Säkerhet kan

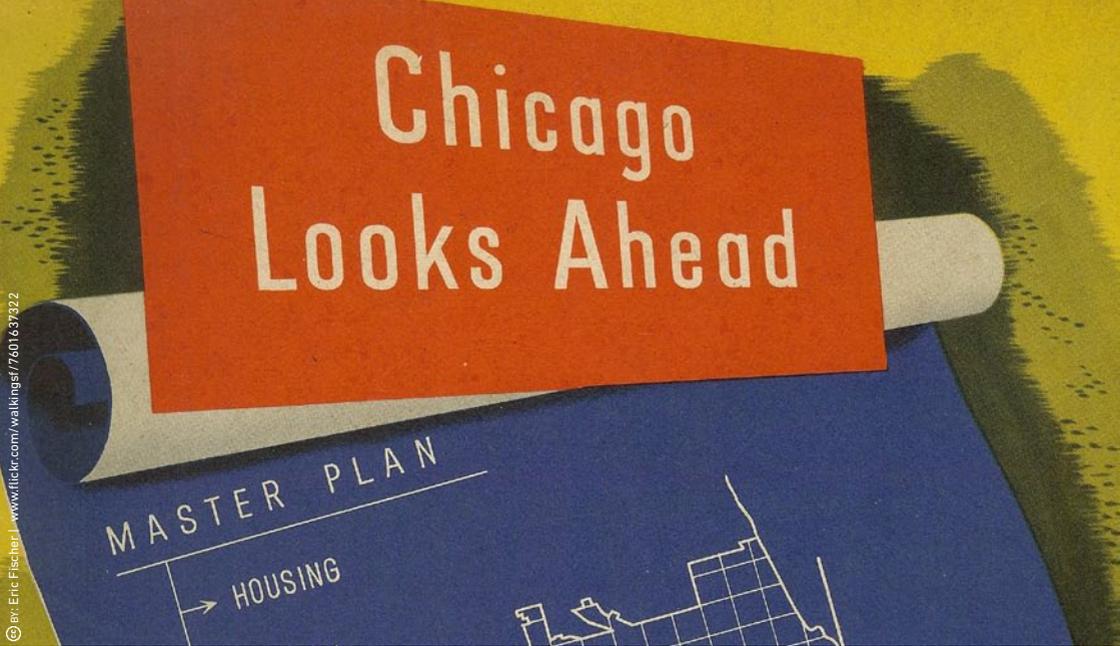
” Varför ska det offentliga betala ränta till privata banker för att få tillgång till ett betalningsmedel som staten kan tillhandahålla till ingen eller ringa kostnad?

HERMAN DALY

vara ädelmetaller, hårdvaluta eller fastigheter med mera. Huruvida kapitaltäckningskrav³ motsvarande 7 procent enligt det nya globala regelverket Basel III, som centralbankschefer och chefer för finansmyndigheter enats om, är tillräckligt är något arkitekterna bakom dagen finansiella stabiliseringspaket har att fundera på. Dessutom har bankerna stor frihet i att räkna på hur säkerheter ska värderas vilket innebär att många banker fortfarande kan låna ut pengar motsvarande 50 gånger eget kapital.⁴

3 Kapitaltäckning är ett mått på det belopp som till exempel en bank behöver sätta av för att säkerställa att den kan leva upp till sina åtaganden. Om en låntagare inte kan betala igen en skuld måste banken ha ett visst belopp avsatt, det så kallade kapitaltäckningskravet. <http://sv.wikipedia.org/wiki/Kapitalkrav>

4 Läs mer om Palmstruchs bank och dåtidens kreditgivning i Ian Wiséhn (2003) och Herman Lindqvist (2008).

Chicago Looks Ahead

CHICAGOPLANEN⁵

Chicagoskolan, den liberala ekonomins högborg, har lämnat tydliga avtryck i såväl politik som ekonomisk teori. Avregleringar och marknadsliberalism har varit dess ledord. Vad som är mindre känt är att tongivande företrädare för Chicagoskolan, däribland ett flertal nobelpristagare, förespråkar en hårt reglerad kapitalmarknad. Bankerna bör, enligt den så kallade Chicagoplanen, hållas i hårda tyglar. Kapitäläckningskraven ska vara stränga och möjligheten till kreditgivning begränsad. Rätten att ge ut pengar ska vara förbehållen staten.

Ursprungsidén till det som senare skulle bli känt som Chicagoplanen kläcktes 1926 av Frederick Soddy, brittisk nobelpristagare i kemi. Professor Frank Knight vid Chicagouniversitetet intresserar sig för Soddys idéer och flera av undertecknarna av den ursprungliga

⁵ Stycket bygger på rapporten *The Chicago Plan Revisited* (ungefär Omgranskning av Chicagoplanen), av Jaromir Benes och Michael Kumhof vid Internationella valutafonden, IMF.

Chicagoplanen skulle senare bli kända som grundare av Chicagoskolan (Chicago School of Economics). Till senare namnkunniga supportrar av Chicagoplanen räknas Milton Friedman, den mest inflytelserike nationalekonomen under andra hälften av 1900-talet. Även om samtliga var starka förespråkare för laissez-faire vad gäller industrin och näringslivet i stort, ifrågasatte de inte statens rätt att ha ensamrätt på utgivning av pengar.

Chicagoplanen vilar på tanken att hanteringen av pengar och utgivningen av krediter i banksystemet ska vara åtskilda. Banker ska inte kunna skapa nya tillgångar ur tomma intet, utan pengar ska ges ut av staten. Banker kan låna ut pengar, men lån ska ha täckning med insatta pengar till 100 procent. De lån som banker förmedlar kan antingen vara löntagares insatta besparingar eller lån som bankerna tar av staten. Staten trycker vid behov nya pengar som sedan förmedlas till sektorer, hushåll och företag som efterfrågar dem och som bankerna uppfattar som kreditvärdiga.

Irvin Fisher (1936), en av dåtidens stora förespråkare för Chicagoplanen, pekade på flera stora fördelar med planen:

Stabilare kreditgivning

Den första av de fördelar som Fisher identifierade är att Chicagoplanen innebär att man kan undvika plötsliga fluktuationer i krediter. När banker blir nervösa kan de välja att helt strypa tillgången till krediter, något som var ett reellt problem så sent som under finanskrisen 2008 då ingen aktör hade full kontroll och man inte vågade lita på varandra på samma sätt som tidigare. Krediterna frös och investeringar och annan ekonomisk aktivitet med dem. Likaså kan banker vara alltför frikostiga med krediter under perioder av högkonjunktur. Till exempel bidrog bankernas frikostiga utlåning till fastighetsköpare till omotiverade uppgångar av bostadspriser och till en onödigt stor nedgång i ekonomin när bubblan briserade 2008. Såväl amerikanska som europeiska banker, inte minst svenska, har periodvis dragits med i jakten på "säkra" vinster, vilket bostadslån i det närmaste har kommit att betraktas som. Fisher och hans samtida nationalekonomiska kollegor ansåg att fluktuationer i krediter var

den främsta orsaken till konjunktursvängningar, och nutida erfarenheter pekar på att tillgången till krediter fungerar som såväl gas som broms i konjunkturcyklernas upp- och nedgångar. Chicagoplanen erbjuder just en mycket bättre kontroll över tillgången till krediter.

Ingen risk för bankrusningar

Den andra fördelen med Chicagoplanen är att 100 procent reservtäckning (fully reserved-backed bank deposits) helt skulle eliminera risken för bankrusningar. De pengar som lånas ut har inte bankerna skapat själva, utan det finns täckning för dem. Aldrig mer behöver vi se sparare köa utanför bankerna, oroliga för att inte kunna få tillgång till sina pengar. Det här skulle öka den finansiella stabiliteten och tillåta banker att koncentrera sig på kärnverksamheten – att låna in och ut pengar.

Minskad skuldsättning

Den tredje fördelen, enligt Fisher, är att Chicagoplanen drastiskt minskar statens nettoskuld. Under Chicagoplanen måste banker låna pengar från riksbanken innan de i sin tur lånar ut pengar till företag eller husköpare. Staten får på så vis en betydande tillgång gentemot bankerna och statskulden blir negativ (staten får en fordran snarare än en skuld). Regeringen kan om den vill använda delar av denna manna från himlen till att köpa tillbaka utestående statsobligationer, varpå skuldsättningsgraden dramatiskt sjunker.

Det finns stor potential att minska även de privata skulderna. Statens ökade tillgångar skulle delvis kunna delas ut till invånarna. Om utdelningen villkoras med att pengarna i första hand ska användas till att betala tillbaka skulder, kommer detta att resultera i att den privata skuldsättningen minskas. Skuldsättningen kommer också reduceras när statens behov av att ta ut skatt minskar i och med att man genererar pengar genom seigniorage⁶. Det här kommer skattebetalarna till del, vilka på sikt kommer att behöva låna mindre för att upprätthålla en viss konsumtionsnivå.

6 Seigniorage är ränteinkomsten staten gör genom att låna ut pengar snarare än att bankerna trycker och lånar ut pengar.

Stärkt ekonomi

Utöver de fördelar med Chicagoplanen som Fisher identifierat visar Benes och Kumhof på ytterligare fördelar med den. För det första stimuleras ekonomin av en övergång till Chicagoplanen. Orsaken är att planen kan leda till betydande sänkningar av snedvridande skatter, tack vare vinsterna från seignioraget. En annan förklaring är att Chicagoplanen resulterar i betydligt lägre kostnader för kontroll och övervakning. Begränsade resurser behöver inte längre spenderas på övervakning av lån med enda syfte att skapa ett tillräckligt utbud av pengar, ett utbud som enkelt kan skapas av staten. Bank- och finanssektorerna ska fungera som smörjmedel åt realekonomin. Idag är sektorerna på tok för stora vilket är ett storskaligt slöseri.

Risk för hyperinflation?

Nu kan det låta riskabelt att överlåta sedelutgivandet till staten. Är det inte lockande att finansiera alltifrån storskaliga infrastrukturprojekt till krig med att trycka nya pengar? Jo, det finns flera historiska exempel på att klåfingriga regenter inte kunna hålla fingrarna i styr utan har låtit sedelpressen löpa amok. Ett aktuellt exempel är Zimbabwe. Väl så vanligt är dock skenande inflation under perioder med privat kontrollerad pengautgivning eller när riksbanken är oberoende av staten. Tyska Riksbanken var oberoende och alltså inte statligt kontrollerad men bidrog likafullt till hyperinflationen på 1920-talet. I USA förvärrade privata banker krisen under 1930-talets stora depression genom att förstärka högkonjunkturen som föregick kraschen med frikostiga krediter för att därefter förstärka den ekonomiska nedgången med en åtstramad kreditgivning. Benes och Kumhof konstaterar att finansiellt stabilare perioder historiskt sett oftare har förknippats med statligt än med privat kontrollerad penningutgivning. I en text med titeln "Money and the steady state economy" diskuterar den tongivande ekologiske ekonomen Herman Daly Chicagoplanen, utan att nämna den vid namn. Risken för inflation tar Daly med ro. När prisnivåerna börjar stiga behöver regeringen bara upphöra med att trycka nya pengar.

© Dr. Marko | www.flic.kr.com/moia/142.66.64.2.578

© Dr. Yanina Golins | www.flic.kr.com/106.64.47.09/@N08100301542203

POSITIVA PENGAR OCH KOMPLEMENTÄRA VALUTOR

Den brittiska organisationen Positive Money (www.positivemoney.org) driver flera frågor som är relaterade till Chicagoplanen. Namnet Positive Money kommer från att pengar som skapas av staten eller en riksbank inte är baserade på en skuld. Rörelsen menar att nuvarande finansiella system har resulterat i alltför hög privat skuldsättning, skenande bostadspriser, ökad ojämlikhet, hög arbetslöshet och banker som subventioneras med skattebetalarnas pengar. Problem som alla har en gemensam nämnare i just *pengar*. Men även lösningen står att finna i pengar - om vi tillåter staten att skapa skuldfria pengar kommer det att ha en positiv effekt på ekonomin och samhället i stort. Den svenska systerorganisationen Positiva Pengar uttrycker det som att "pengar ska fungera som en positiv drivkraft i samhället"⁷.

Som ett komplement till konventionella pengar kan man tänka sig att introducera olika valutor för olika ändamål. Det är inte uppenbart att en sorts valuta är det optimala för alla sorters transaktioner. Det finns förslag på, och även fungerande exempel på, lokala valutor, regionala valutor och globala valutor. Valutorna kan vara elektroniska, som bitcoin, fysiska som Euronäs som används i Höganäs kommun, eller såväl elektroniska som i sedelform, som Bristol Pound, en lokal brittisk valuta. Bristol Pound är Storbritanniens första lokala valuta med elektroniska konton kontrollerade av finansiella institutioner och som dessutom kan användas till att betala vissa lokal skatter med. Valutan kan också vara i form av tid. Ett sätt att underlätta för människor med låg kreditvärdighet att ta del av varor och tjänster är att använda en lokal valuta baserad på just tid, till exempel Time Dollar.

7 <http://positivapengar.weebly.com/>

Centralt för en fungerande valuta är att det finns förtroende för valutan. Att den går att använda som betalningsmedel. Bernhard Lietaer, en belgisk forskare och ekonom, menar att om syftet är att stärka den lokala ekonomin bör man begränsa användarna till mellan 300 till 500 familjer i en stadsdel eller i en bygd. Om syftet är att minska arbetslösheten är regionala valutor att föredra. De kan fungera för betydligt större grupper. Lietaer har själv föreslagit en global komplementär valuta som han kallar Terra (www.terratrc.org). Bitcoin är ett exempel på en alternativ valuta som redan idag har global spridning. Den introducerades 2009 och är en så kallad kryptovaluta. Den skapas genom kryptering och eftersom källkoden är öppen kan vem som helst vara med och skapa valutan. Penningmängden kan inte överstiga 21 miljoner vilket har inneburit att valutans värde har stigit kraftigt på senare tid när intresset för valutan har ökat. Transaktionerna är anonyma vilket gör att det finns en oro att den underlättar för illegal verksamhet. Det finns inte heller någon säkerhet för pengarna men detta till trots fungerar valutan som betalningsmedel på en rad marknadsplatser.

Komplementära valutor kan även användas företag emellan (B2B) och på så sätt kringgå problem med när tillgången till krediter är dålig. Under den senaste finanskrisen var bankerna ovilliga att låna ut pengar till företag vilket fick konsekvenser för hela ekonomin. Utan krediter är det svårt att köpa in material, anställa medarbetare eller bygga nytt. Om leverantörer, kunder, samarbetspartners och för den delen även konkurrenter litar på varandra och tror att andra parter är kreditvärda behöver man inte gå vägen om banken för att låna pengar. Man kan låna av varandra, konventionella pengar eller komplementära. I Schweiz ger till exempel WIR Bank ut en WIR Franc som är ett komplement, helt elektroniskt, till schweizerfranc. WIR introducerades 1934 för att företag skulle kunna hjälpa varandra under av den dåvarande depressionen. Idag är en fjärdedel av företagen i Schweiz kopplade till WIR.

BANKERNAS ROLL EFTER INFÖRANDET AV CHICAGOPLANEN

Det kommer fortfarande att finnas behov av utlåning och kreditprövning, och det är inte statens roll att avgöra om en investering är värd att låna ut pengar till eller om satsningen är för riskfylld. Den kompetensen kommer fortsatt att finnas hos bankerna. Även efter införandet av Chicagoplanen kommer banker att kunna drabbas av kreditförluster. Belånade företag kommer fortsatt att gå omkull och privatpersoner kommer att behöva sälja bostäder med förlust, en förlust som bankerna får stå för i de fall låntagarna inte mäktar med det.

Ett stort hinder mot ett införande av Chicagoplanen är att den stora och inflytelserika banksektorn kommer att förlora på förändringen.

Efter införande av Chicagoplanen kommer behovet av banksektorn att krympa. En del, penningutgivningen, kommer att tas över av staten. En annan del, administration och övervakning, kommer det finnas mindre behov av eftersom volymen utestående lån kommer att minska. Människor kommer att förlora sina jobb och ägare se värdet av sina aktieinnehav reduceras. Den ränta som staten tar för att låna ut pengar till bankerna kommer de i sin tur skjuta över till låntagarna, det vill säga till hushåll och företag. Det är dock ett pris som är värt att betala med tanke på de fördelar som Chicagoplanen för med sig. När den finansiella sektorn krymper kan andra delar av samhällsekonomin växa på dess bekostnad.

FÖRDELAR MED CHICAGOPLANEN

- Att inte tillåta banker att skapa egna medel under högkonjunktur för att hålla tillbaka, eller förstöra, dem under lågkonjunktur erbjuder betydligt **bättre kontroll av krediter**. Tillgången till krediter är en viktig orsak till ekonomiska upp- och nedgångar.
- Med krav på 100 procent reservtäckning finns ingen risk för **bankrusningar** – att sparare köar utanför banken för att ta ut sina besparingar i kontanter. Något som varit ett återkommande problem under historien och nu senast upplevdes när bankkrisen i Cypern briserade.
- Att tillåta staten att ge ut pengar direkt utan att den betalar ränta till någon, snarare än att låna samma belopp från banker mot ränta leder till en reduktion av räntekostnaden i statens finanser och en dramatisk reduktion av **statens skuldsättning**. Det innebär även en möjlighet att minska den **privata skuldsättningen**.

Historiskt sett har pengar tagit sig olika skepnader. Ibland hörs röster som efterlyser en återgång till en guldmyntfot eller motsvarande förankring i reala värden. Men med en rimlig kreditgivning och penningproduktion så kan finansiell stabilitet uppnås utan att värdet är förankrat i en viss mängd guld eller silver.

© BYSA: PHGCOM | Yuan dynasty banknote with its printing plate 1287

De tidigaste kända fiatpengarna kommer från Yuandynastin, här en sedel och en tryckplåt.

FIATPENGAR OCH SEIGNIORAGE

Fiatpengar

Fiat är latin och betyder ungefär "låt det bli gjort" eller "så ska det vara". Fiatpengar har ett visst värde baserat på att den som ger ut pengarna, vilket i praktiken är en stat eller en grupp av stater, garanterar dem ett givet värde. Fiatpengar saknar alltså myntfot.

Seigniorage

Seigniorage kan ses som en form av skatt på användandet av sedlar och mynt. Den som ger ut fiatpengar, till exempel staten, gör en vinst (seigniorage) som huvudsakligen utgörs av den räntevinst (räntenetto) som uppstår när pengar skapas i princip gratis och lånas ut, eller placeras, mot ränta. Europeiska Centralbanken (ECB) tjänar årligen cirka 50 miljarder euro i seigniorage och motsvarande siffra för svenska Riksbanken var 2009 5,8 miljarder kronor*. Privata banker, som kan låna ut mångdubbelt mer pengar än de behöver hålla i kassareserv, tjänar också mångdubbelt mer i seigniorage. Bankerna skapar i princip pengar ur tomma intet. När du tar ett bostadslån för att finansiera ett husköp så lånar du inte någon annans sedan tidigare insatta pengar. Pengarna du lånar existerade inte innan. När du senare, i den mån du alls amorterar av lånet, betalar igen lånet förstör banken helt enkelt de pengar de tidigare skapade och lånade ut till dig.

* <http://sv.wikipedia.org/wiki/Seigniorage>

NATIONALISERA PENGAR, INTE BANKER

"Nationalize money, not banks" är rubriken på en artikel författad av Herman Daly. Att ge stater monopol på utfärdandet av pengar är inte alls detsamma som att staten ska ta kontroll över bankerna. Privata banker kommer även i ett system med staten som enda utgivare av pengar, till exempel med Chicagoplanen som förlaga, fortfarande ha viktiga uppgifter som att tillhandahålla betalningssystem och att underlätta en effektiv allokering av kapital till de mest produktiva användningsområdena.

Herman Daly frågar sig varför räntevinsten som uppstår när man utfärdar pengar ska tillfalla den privata banksektorn snarare än staten eller det gemensamma. Det finns ett bättre alternativ, menar han, utan att vi behöver återgå till guldmyntfoten. Det alternativet utgörs av Chicagoplanen. Med statlig kontroll över utgivandet av pengar tillfaller samtidigt räntevinsten, eller seignioraget, staten snarare än privata banker som inte längre kan agera alkemister genom att skapa pengar ur intet och låna ut dem mot ränta.

AVSLUT

– POLITIK FÖR ETT HÅLLBART FINANSIELLT SYSTEM

Dagens system skapar nästan ofelbart bubblor och krascher där både miljö och människor skadas. Full kapitaltäckning för banker skulle både kunna minska de offentliga och privata skulderna och göra ekonomin mer stabil. Risken för enorma bostadsbubblor minskar.

Ju större andel av ekonomin som är skulder desto mer av det värde som en arbetande människa producerar kommer i form av räntekostnader för företag och hushåll att gå till kapitalägare. Den effektivitetsvinst som skulle kunnat bli en arbetstidsförkortning eller löneförhöjning blir istället till kapitalvinster i form av ägande. Eftersom ägandet är mer snedfördelat än löneinkomsterna blir dessutom den tillväxt man hoppas nå med de exploderande skulderna en tillväxt som ökar de sociala klyftorna.

Jakten på tillväxt skapad med lånade pengar är ohållbar. Med en kombination av åtgärder med kortare arbetstid, nya stabila former av kreditgivning, alternativa bolagsformer, ansvarsfull mineralpolitik, allmänintressebolag och en generell utveckling mot grön ekonomi så kan vi ha en hållbar utveckling i verklig mening.

Läs mer

Positive Money har publicerat flera skrifter varav en del finns att ladda ner gratis på organisationens hemsida, www.positivemoney.org. Se bland annat *Modernising Money – Why Our Monetary System is Broken, and How We Fix It* (2013) och *Sovereign Money: Paving the Way for a Sustainable Recovery* (2013).

Positiva Pengar heter den svenska motsvarigheten. <http://positivapengar.weebly.com/>

OM SKULD OCH SKULDSÄTTNING:

Richard Dienst, *The Bonds of Debt: Borrowing against the common good*. Verso Books (2011).

David Graeber, *Skuld – de första 5000 åren*. Daidalos (2012).

Ben Funnell, Financial Times, 2009.06.30, *Debt is capitalism's dirty little secret*
<http://www.ft.com/cms/s/0/e23c6d04-659d-11de-8e34-00144feabdc0.html#axzz2fhnE4YeP>

KREDITGIVNING OCH DESS KONSEKVENSER KAN NI LÄSA MER OM I

Ian Wiséhn, *Världens första banksedlar*, publicerad 2003.07.28
<http://www.popularhistoria.se/artiklar/varldens-forsta-banksedlar/>

Herman Lindqvist, publicerad: 2008-10-19
<http://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/hermanlindqvist/article11541469.ab>

För den som är intresserad av bankväsendet och **bankernas låga egnakapital** i förhållande till deras in- och utlåning finns *The bankers' new clothes* av de amerikanska professorerna Anat Admati och Martin Hellwig, Princeton University Press (2013).

Mycket material finns även hos Riksbanken, se till exempel
www.riksbank.se/sv/Press-och-publicerat/Pressmeddelanden/2011/Nya-kapitalkrav-pa-svenska-banker/

CHICAGOPLANEN

The Chicago Plan Revisited, av Jaromir Benes och Michael Kumhof
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp12202.pdf>

Irvin Fisher, *100% Money and the Public Debt*. Economic Forum, Spring Number, April-June 1936, 406-420.

Om pengar har bland annat Andreas Cervenka skrivit i "*Vad är pengar?*" (Natur & Kultur, 2013). Till vardags är han krönikör i Svenska Dagbladet <http://blog.svd.se/cervenkaspengar/>

Herman Dalys texter om pengar finner ni på

<http://steadystate.org/money-and-the-steady-state-economy/>

samt

<http://www.paulcraigroberts.org/2012/07/30/nationalize-money-not-banks-herman-daly/>

Såväl Bernard Lietaer som irländaren Richard Douthwaite förespråkade att flera olika valutor skulle användas parallellt. Douthwaite utvecklar sin syn på pengar i *The Ecology of Money* (1999). Lietaer har tillsammans med Gwendolyn Hallsmith skrivit *Creating Wealth: Growing Local Economies with Local Currencies*. New Society Publishers (2011).

Valter Mutt (MP) har skrivit en interpellation till finansminister Anders Borg om bland annat penningutgivning, statens räntekostnader och kopplingen till miljö och social rättvisa. *2013/14:471 Hållbar finansiell infrastruktur*.

Global utmaning arrangerade hösten 2013 en konferens på temat Towards a sustainable financial system. Konferensen finns dokumenterad i filmade föreläsningar och referat på globalutmaning.org. Andreas Cervenkas och Louis André Meiton, båda från Svenska Dagbladet, skriver om konferensen på http://www.svd.se/naringsliv/cervenka-darfor-ar-varldens-ekonomi-sa-bracklig_8582800.svd respektive http://www.svd.se/naringsliv/nyheter/varlden/han-varnar-for-nya-bubblor-i-nordeuropa_8516742.svd

Carl Schlyter: Efter att ha arbetat med människor på en soptipp i Brasilien insåg jag att en bättre miljö går hand i hand med bättre sociala villkor. Det blev min väg in i den gröna rörelsen.

Sedan 2004 är jag EU-parlamentariker för Miljöpartiet de Gröna och sitter i miljöutskottet och är suppleant i utskottet för medborgerliga fri- och rättigheter.

Framtidens största politiska utmaningar ligger på global nivå. Miljöproblem, krig och svält är något vi måste lösa tillsammans. Men det kräver en insikt i hur de hänger ihop, det duger inte att skapa stormaktsunioner mellan rika länder.

För att lösa dessa problem behöver vi byta riktning från en ekonomi som bara kan skapa arbete om det är evig tillväxt, som i sin tur är beroende av investeringar som finansieras med ständigt ökande lån. Detta ekonomiska system skapar kollapsande ekosystem när ekonomin fungerar och katastrofala sociala och ekonomiska konsekvenser när den inte gör det.

KONTAKT

Carl Schlyter, EU-parlamentariker

Telefon Bryssel: +32 2 284 52 73

Telefon Strasbourg: +33 3 881 752 73

E-post: carl.schlyter@ep.europa.eu

Hemsida: www.mp.se/carl

Jeanette Perman, politisk assistent

Telefon Bryssel: +32 2 284 72 73

Telefon Strasbourg: +33 3 881 772 73

E-post: jeanette.perman@ep.europa.eu

Lena Widefjäll, assistent

Telefon Bryssel: +32 2 283 72 73

E-post: lena.widefjall@ep.europa.eu

Markus Larsson, omvärldsanalytiker

Telefon: 0760-31 25 01

E-post: markus.larsson@riksdagen.se

Rikard Allvin, assistent

Telefon: 0706-75 03 73

E-post: rikard.allvin@ep.europa.eu

Marita Pahlén, pressekreterare

Telefon: 0706-75 03 73

E-post: marita.pahlen@telia.com

Anna-Karin Andersson, assistent i Sverige

Telefon: 08-786 57 86

E-post: anna-karin.andersson@riksdagen.se

De Gröna | Europeiska fria alliansen
i Europaparlamentet

JA, JAG VILL...

- få mer information om Miljöpartiet de Gröna
- bli medlem i Miljöpartiet de Gröna
- bli medlem i Grön Ungdom (jag är under 26 år)
- bli medlem i Gröna Studenter

Namn:

Adress:

Ett hållbart finansiellt system /2014

porto

Miljöpartiet de Gröna
Pustegränd 1-3
118 20 Stockholm